

Розвиток перцептивно-інтерактивної компетентності підлітків: психологічний дискурс

Tokareva N.M. The development of perceptive and interactive competence of teenagers: psychological discourse / N.M. Tokareva // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufrieva. – Issue 30. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2015. – P. 622–633.

Н.М. Токарева. Розвиток перцептивно-інтерактивної компетентності підлітків: психологічний дискурс. Стаття присвячена аналізу проблеми психолого-педагогічного супроводу особистісного розвитку підлітків у контексті суб'єктогенезу. Здійснено теоретичне узагальнення тенденцій особистісного становлення людини у період дорослішання. Детермінантою психічного розвитку в даних умовах названо ситуацію невизначеності. Концепт суб'єктогенезу розглядається як важливий фактор розгортання особистісних сценаріїв у площині екзистенційного вибору вектора життєтворчості.

Проаналізовано важливі аспекти соціалізації підлітків у вимірах нестабільного сучасного суспільства префігуративного типу, що ускладнюють розвиток еґо-ідентичності школярів, зорієнтованої на самодетермінацію і самовдосконалення особистості. Визначено специфіку варіативного самоздійснення особистості протягом суперечливого підліткового періоду розвитку. Окреслено особливості розвитку комунікативної (і зокрема, перцептивно-інтерактивної) компетентності підлітка як виміру інтегративної особистісної змінної соціального інтелекту. Представлено узагальнені середньостатистичні результати вимірювання особливостей перцептивно-інтерактивної компетентності школярів підліткового віку.

Визначено тенденції психолого-педагогічного супроводу конструктивного розвитку особистісних конструктів підлітків засобами комунікативного моделювання. Атракторами процесу комунікативного моделювання особистісних конструктів підлітків визнано механізми смислотворення комунікативного контуру висловлювань у ситуації діалогу.

Ключові слова: підлітковий вік, суб'єктогенез, самодетермінація, еґо-ідентичність, комунікативна компетентність, особистісний конструкт, гуманізація освіти, моделювання, діалог.

Н.Н. Токарева. Развитие перцептивно-интерактивной компетентности подростков: психологический дискурс. Стаття посвящена анализу проблемы психолого-педагогического сопровождения личностного развития подростков в контексте субъектогенеза. Осуществлено теоретическое обобщение тенденций личностного становления человека в период взросления. Детерминантой психического развития в данных условиях названа ситуация неопределённости. Концепт субъектогенеза рассматривается как важный фактор развёртывания личностных сценариев в контексте экзистенциального выбора вектора жизнестворчества.

Проанализированы важные аспекты социализации подростков в измерениях нестабильного современного общества префигуративного типа, затрудняющих развитие ориентированной на самодетерминацию и личностное самосовершенствование эго-идентичности школьников. Обозначена специфика вариативности самореализации личности на протяжении противоречивого подросткового периода развития. Определены особенности развития коммуникативной (и в частности – перцептивно-интерактивной) компетентности подростка как измерения интегративной личностной переменной социального интеллекта. Представлены обобщенные среднестатистические результаты измерения особенностей перцептивно-интерактивной компетентности школьников подросткового возраста.

Определены тенденции психолого-педагогического сопровождения конструктивного развития личностных конструктов подростков средствами коммуникативного моделирования. Аттракторами процесса коммуникативного моделирования личностных конструктов подростков признано механизмы смыслообразования коммуникативного контура высказываний в ситуации диалога.

Ключевые слова: подростковый возраст, субъектогенез, самодетерминация, эго-идентичность, коммуникативная компетентность, личностный конструкт, гуманизация образования, моделирование, диалог.

Постановка проблеми. Прискорення темпів сучасної історії, несталість культурно-історичних векторів розвитку, інформатизація та глобалізація суспільних процесів в Україні зумовлюють необхідність переосмислення концептів психолого-педагогічного супроводу особистісного становлення людини і, зокрема, у період дорослішання. Підлітковий період генези буття людини займає виключно важливе місце у процесі формування особистості, проте неоднозначно тлумачиться у психолого-педагогічній літературі як «мутаційна фаза розвитку» (Ф.Дольто), перехідний, переламний, «транзитний» етап дорослішання. Разом з тим не підлягає сумнівам той факт, що специфіка (кризовість) підліткового періоду як соціально-психологічного феномена зумовлена конкретно-історичними обставинами розвитку суспільства і потребує ретельного вивчення із урахуванням можливостей педагогічної комунікації [4].

Системне реформування організації освітнього простору в сучасних вимірах несталого суспільства префігуративного типу (у термінології М.Мід) пов'язане з пошуком шляхів оновлення традиційної моделі освіти на засадах загальносвітового тренду, що характеризується зростанням вимог до якості освітніх послуг, зміненням соціокультурного контексту суб'єктогенезу і водночас високими вимогами, що висуваються до компетентностей людини, зокрема, комунікативної. Водночас проблема цілеспрямованого розвитку комунікативної компетентності особистості у період дорослішання як одного з векторів моделювання особистісних конструктів підлітків залишається на периферії смислового поля психолого-педагогічного супроводу особистості. Відсутність кваліфікованого психолого-педагогічного супроводу суб'єктогенезу підлітків у ситуації невизначеності спричиняє редукцію самоідентифікації, наслідки якої мають пролонгований характер: звуження сфери соціальних контактів (дезадаптивне усамітнення), розширення поля дії надмірних комунікативних фільтрів під час спілкування, ригідні моделі поведінки, труднощі самореалізації тощо. Цілеспрямований психолого-педагогічний супровід, зорієнтований на ініціювання активної суб'єктної позиції учасників навчально-виховного процесу, є необхідною умовою оптимізації становлення персональної ідентичності підлітків, особистісного зростання (самоздійснення) та прийняття суб'єктивних рішень щодо виборів культурно-історичного континууму. У площині означеного виняткової значущості набуває вивчення психологічних аспектів відображення соціокультурної реальності (світобачення) підлітками, вагомою детермінантою якого на етапі дорослішання є сформованість перцептивно-інтерактивної компетентності, що є структурним елементом комунікативної компетенції і визначається як інтегративна властивість особистості, котра забезпечує комплексне використання людиною ефективних механізмів сприймання суб'єктивного простору адекватно до ситуації міжособистісної взаємодії.

Аналіз останніх досліджень із даної проблеми. Аналіз філософсько-антропологічних (J.Derrida, M.Foucault, M.Heidegger, K.Jaspers, Y.Kristeva, E.Mounier & ets.; В.А.Богданов, Г.В.Гребеньков І.С.Добронравова, Г.В.Єльнікова, В.С.Ларцев, В.С.Лутай, О.Т.Москаленко, В.І.Муляр, В.Ф.Сержантов та ін.) і психолого-педагогічних (A.Bandura, M.Crossley, N.Fairclough, G.Kelly, S.Maddi, W.Mischel, C.Rogers, J.Rotter & ets.; Б.Г.Ананьев, Л.І.Анциферова, Г.О.Балл, Л.С.Виготський, Г.С.Костюк, О.М.Леонтьев, С.Д.Максименко та ін.) аспектів

прогнозування та моделювання перспектив розвитку особистості у змінному соціальному контексті виявляє недостатність статичної презентації її структури та обумовлює необхідність поєднання ідеалізованих нормативних структурних компонентів із дескриптивними, ідеографічними, що дозволяє виокремлювати регулярні та варіативні складові поведінкових стратегій підлітків. Крок до вирішення означеної проблеми є дослідження феномена перцептивно-інтерактивної компетентності підлітків у вимірах сучасного соціокультурного простору.

Методологічним підґрунтям вивчення означеної проблеми ми вважали позиції О.М. Леонтьєва, О.В. Запорожця, В.П. Зінченка, С.Д. Смирнова щодо закономірностей формування перцептивних механізмів і предметних образів на основі зовнішніх орієнтовно-дослідницьких операцій і дій суб'єкта [2]. У даному контексті перцептивні процеси слід розглядати як орієнтовно-дослідницькі операції і дії, що активно спрямовуються суб'єктом на виокремлення зовнішнього стимулювання і формування образу предметного світу з метою організації різних форм поведінки та виконавчих дій (С.Д.Смирнов). Семантика суб'єктивного відображення людиною реального світу таким чином детермінує полімодальність її активного психічного життя, специфіку сценаріїв поведінки і діяльності. Змодельований людиною «образ світу» інтерпретується переважно як цілісна багаторівнева система уявлень людини про світ, інших людей, про себе і свою діяльність, що відображує конкретно-історичний, екологічний, соціокультурний фон розвитку психічної діяльності людини (О.Ю. Артем'єва, Н.М. Колмогорцева, Ю.К. Стрелков, А.В. Петровський, В.В. Петухов, М.Г. Ярошевський). У структурі образу світу формуються, розвиваються і вдосконалюються цілісні уявлення про світ, що постійно доповнюються, конкретизуються і диференціюються у генезі буття, способи організації перцептивних процесів, що дозволяють адекватно орієнтуватися у різних ситуаціях життєдіяльності та здійснювати прогнозування ситуативної й особистісної значущості подій («перцептивні гіпотези»).

Закономірності функціонування образу світобачення (як перманентного компонента життєтворчості людини, постійної складової свідомості), його структура (перцептивний образ із полівекторним розгалуженням суб'єктивних смислів і значень, семантичний простір особистісних конструктів і персонального досвіду, рефлексивний вимір адаптаційних координат світобачення) залежать від особистого досвіду людини і досвіду людства в цілому щодо «безперервного діалогу зі світом» (М.М. Бахтін,

М.К. Мамардашвілі), а отже, й від перцептивно-інтерактивної компетентності.

Соціально-психологічний контент виявлення перцептивно-інтерактивної компетентності особистості детермінований положеннями теорії соціальних уявлень S. Moscovici щодо визначальної ролі в організації й характері взаємодії уявлень людини про себе, Інших та комунікативну ситуацію в цілому. Схожі ідеї простежуються у дослідженнях стратегій життя К.О. Абульханової-Славської [1] та вимірах суб'єктної парадигми психологічного впливу В.О. Татенка [3]. Цікавими є також соціально-психологічні дослідження розвитку особистості М.П. Фетискіна [5], який розглядає перцептивно-інтерактивну компетентність як основу конгруентної взаємодії в умовах діалогу, що сприяє інтенсивному долученню партнерів по комунікації до процесів взаємосприймання і здійснення на цій підставі емоційного оцінювання, взаєморозуміння та рефлексії у спільній діяльності. У цілому ж розвиток перцептивно-інтерактивної компетентності сприяє повноцінній реалізації комунікативного потенціалу особистості і передбачає такий рівень взаємодії з іншими суб'єктами інтеракції, який дозволяє особистості в межах своїх здібностей і соціального статусу успішно функціонувати в суспільстві. Заснована на знаннях та чуттєвому досвіді, комунікативна компетентність детермінує можливості особистості орієнтуватися у ситуаціях спілкування відповідно до прийнятих у певному культурно-історичному середовищі норм і правил організації комунікативного простору.

Постановка завдання. З метою емпіричного аналізу психологічних вимірів динаміки перцептивно-інтерактивної компетентності підлітків нами було сплановано і реалізовано комплексне психодіагностичне дослідження на базі Криворізької гімназії № 91. Вибіркова сукупність була представлена учнями 5 – 9-х класів віком 10 – 15 років. У цілому сукупну вибірку склали 102 підлітки. Вікові межі вибіркової сукупності представлені трьома стадіями підліткового віку (Д.І.Фельдштейн): молодший підлітковий вік (10–11 років) – 31 підліток, середній підлітковий вік (12–13 років) – 29 школярів і старший підлітковий вік (14–15 років) – 42 учні.

Для розв'язання поставлених завдань ми використали порівняльний метод організації дослідження (поперечний зріз), що дозволив дослідити виміри світосприймання школярів підлітково-юнацького віку і співставити отримані дані. Аналіз та узагальнення результатів психодіагностичного вимірювання особистісних конструктів формату перцептивно-інтерактивної компетентності підлітків дозволили визначити основні тенден-

ції суб'єктогенезу респондентів у несталому просторі сучасного трансформаційного суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Предметна область дослідження розгорталася передусім в особистісному плані з позицій відображення у суб'єктивному просторі респондентів особистісних конструктів (закріплених життєвим досвідом внутрішніх структур особистості) та «переживання відносин із середовищем» (Л.С. Виготський) як результату сприйнятих і оцінених переваг на основі усталених у суспільстві образів і еталонів (О.Г. Асмолов, І.Д. Бех, Б.С. Братусь, С.Л. Рубінштейн). У даному контексті вікова динаміка змістовних характеристик світосприймання тлумачилася нами як показник змін субординації персональних орієнтирів суб'єктогенезу та, відповідно, реалізації інтерактивних позицій життєстійкості респондентів.

Експресивне забарвлення персонального досвіду світосприймання школярами 10–15 років було досліджено за допомогою модифікованої проєктивної методики спрямованого малювання «Мої радості та страхи», що надає можливість означити експресивне забарвлення образу світобачення особистості. Опрацювання отриманих даних здійснювалося методом контент-аналізу із залученням шкали домінуючих ціннісних пріоритетів особистості (методика О.Б. Фанталової «Рівень співвідношення цінності і доступності в різних життєвих сферах») та тесту кольорів М. Люшера. Категоріями аналізу отриманих у результаті дослідження малюнків стали ключові елементи змісту зображень (значущі об'єкти, символи, написи предметного поля світосприймання респондентів), частота появи даних елементів у певному об'ємі інформації, а також кольорова гама зображень. Диференціація елементів змісту зображень здійснювалася з урахуванням позитивного та негативного полюсів світосприймання.

Первинний контент-аналіз предметного поля малюнків засвідчив, що групу найбільш значущих категорій позитивного поля світосприймання у підлітковому віці складають орієнтації на «Матеріально-забезпечене життя» і «Краса природи і мистецтва». Другою за значущістю є категорія «Розваги». Вартими уваги у полі світосприймання підлітки визнали також категорії «Щасливе сімейне життя», «Мир у суспільстві» та «Любов». Найбільш негативними у світосприйманні школярів вибіркової сукупності виявилися категорії «Хвороби, смерть» та «Суспільні кризи, війна». У цілому семантика образу світосприймання підлітків засвідчила переважання меркантильних інтересів, інфантильність

та егоцентризм життєвої позиції, що є відображенням загальних соціокультурних тенденцій трансформаційного суспільства.

Аналіз образно-символічних малюнків респондентів щодо кольорового забарвлення зображень із залученням методики М.Люшера засвідчив, що у зображеннях позитивного поля індивідуального досвіду школярі підліткового віку віддавали перевагу жовтому, червоному та синьому кольорам (основні кольори теорії кольорознавства), що свідчить про загальну позитивність у світосприйманні, впевненість у власних силах, але й означає зовнішню вмотивованість і неухважність у діяльності, інтенсивність потреби в перспективі, сподівання особистості на краще. Зображення негативного поля світосприймання («Мої страхи») респонденти асоціативно пов'язали переважно з чорним кольором, що символізує негативізм, ірраціональність, таємничість. Чорний колір у малюнках підлітків відображує протест проти існуючого порядку речей, готовність діяти всупереч логіці. Друга позиція у малюнках страхів означена червоним кольором, що свідчить про емоційну напруженість школярів, потребу в захисті від зовнішніх деструктивних впливів. У цілому можна засвідчити варіативність, лабільність більшості значущих показників світосприймання, які при переході від одного вікового періоду розвитку до іншого мігрують із однієї групи значущості в іншу. Найбільш суттєві зміни образу світосприймання прослідковуються при переході від молодшого підліткового до середнього підліткового віку.

Схожі тенденції були визначені й за результатами аналізу перцептивно-інтерактивної компетентності (модифікований варіант опитувальника М.П.Фетискіна [5]) респондентів у віковій динаміці підліткового періоду (табл.1.).

Таблиця 1

Показники середніх величин перцептивно-інтерактивної компетентності підлітків вибіркової сукупності

Критерії аналізу	Середні величини (Mx) виявлення показника в різних вікових групах		
	10 -11 років (N=31)	12-13 років (N=29)	14-15 років (N=42)
Перцептивно-інтерактивна компетентність	109,73	103,26	105,87

Психодіагностичне вимірювання засвідчило переважання серед підлітків низького рівня (до 125 балів за шкалою тестових показників) особистісної готовності до формування інтерак-

тивної компетентності у площині міжособистісних взаємин, що означає проблемність сприймання та розуміння підлітками поведінки партнерів по міжособистісному спілкуванню (здатність передбачати наслідки поведінки, адекватно відображати експресію поведінки, розуміти логіку складних ситуацій взаємодії тощо). Кореляційний аналіз отриманих даних із застосуванням коефіцієнта рангової кореляції r_s Спірмена виявив зв'язок між віком респондентів і рівнем перцептивно-інтерактивної компетентності підлітків на середньому рівні статистичної значущості $p \leq 0,01^{**}$. Виявлений взаємозв'язок ($r = 0,189^{**}$) є слабким ($r > 0,01 \leq 0,29$) і означає лише потенційний вектор розвитку перцептивно-інтерактивної компетентності підлітків у віковій динаміці. Разом з тим дисперсійний однофакторний аналіз (табл.2) підтвердив, що середні величини (M_x) виявлення показника перцептивно-інтерактивної компетентності у різних вікових групах підлітків статистично достовірно відрізняється ($F = 3,853$ при $p = 0,005 \leq 0,05$): підлітки на різних етапах дорослішання виявляють статистично достовірно різний рівень розвитку перцептивно-інтерактивної компетентності, хоча й стабільно низький.

Таблиця 2

Дисперсійний однофакторний аналіз відмінностей між підлітками у виявленні перцептивно-інтерактивної компетентності

Критерії аналізу Параметри аналізу	Критерій однорідності дисперсій Лівіня		Значення однофакторного дисперсійного аналізу	
	Статистика Лівіня	Рівень значимості відмінностей p	F-критерій	Рівень значимості відмінностей p
Рівень суб'єктивного контролю	1,086	0,374	3,853	0,005

Співставлення результатів вимірювання за тестовими субшкалами (табл.3) дозволяє констатувати найвищий рівень виявлення респондентами соціальної автономності (72,46%), що відображає значущість для підлітків особистісної позиції у взаємодії з іншими.

Високим є також рівень виявлення підлітками тенденції до взаємопізнання (49,28%), що засвідчує адекватність оцінювання ними особистісних особливостей партнерів по взаємодії. Інші виміри перцептивно-інтерактивної компетентності (взаєморозуміння, взаємовплив, соціальна адаптивність та соціальна активність) виявляються підлітками на середньому рівні освоєння.

Таблиця 3

Виявлення показників перцептивно-інтерактивної компетентності підлітками вибіркової сукупності

Параметри аналізу Субшкали	Рівні виявлення		
	Низький	Середній	Високий
	Кількість респондентів (N = 102) у %		
Взаємопізнання	--	50,72%	49,28%
Взаєморозуміння	--	65,22%	34,78%
Взаємовплив	7,25%	73,91%	18,84%
Соціальна автономність	--	27,54%	72,46%
Соціальна адаптивність	8,70%	84,05%	7,25%
Соціальна активність	4,35%	78,26%	17,39%

Загалом, результати дослідження тенденцій перцептивно-інтерактивної компетентності школярів підліткового віку підтверджують суперечливий характер особистісного становлення респондентів: на фоні низького рівня загальної перцептивно-інтерактивної компетентності їм притаманний відносно високий рівень виявлення соціальної автономності та прагнення до взаємопізнання, що ускладнює взаєморозуміння між партнерами комунікативних стосунків. Вирішення цієї суперечності вимагає змін методологічної спрямованості психолого-педагогічного супроводу особистості у напрямку розширення семантичного поля комунікативного моделювання особистісних конструктів підлітків. Особистісний конструкт (personal constructs) ми визначаємо як відносно стійку біполярну категорійну шкалу, що представлена на рівні глибинних структур образу «Я» особистості і визначає контент осмислення, інтерпретації та прогнозування персонального досвіду. Особистісні конструкти виконують функцію диференціації та оцінювання реальних об'єктів, ситуацій, інших людей у контексті усвідомлення персональних способів конструювання і реконструювання життєвих смислів за допомогою операцій, рівнозначних процесу індуктивних умовиводів. Здатність підлітка свідомо чи несвідомо змінювати позиції сприйняття відповідно до контексту життєдіяльності детермінує адекватність стратегій реагування особистості і збільшує кількість доступних альтернатив самореалізації. Досвід нашої роботи [4] дозволяє розглядати форматування персональних конструктів підлітків як процес освоєння особистістю прагматичних контекстів інтерперсональних діалогічних взаємодій у площині реалізації програми рефлексійно-комунікативного тренінгу (рис.1).

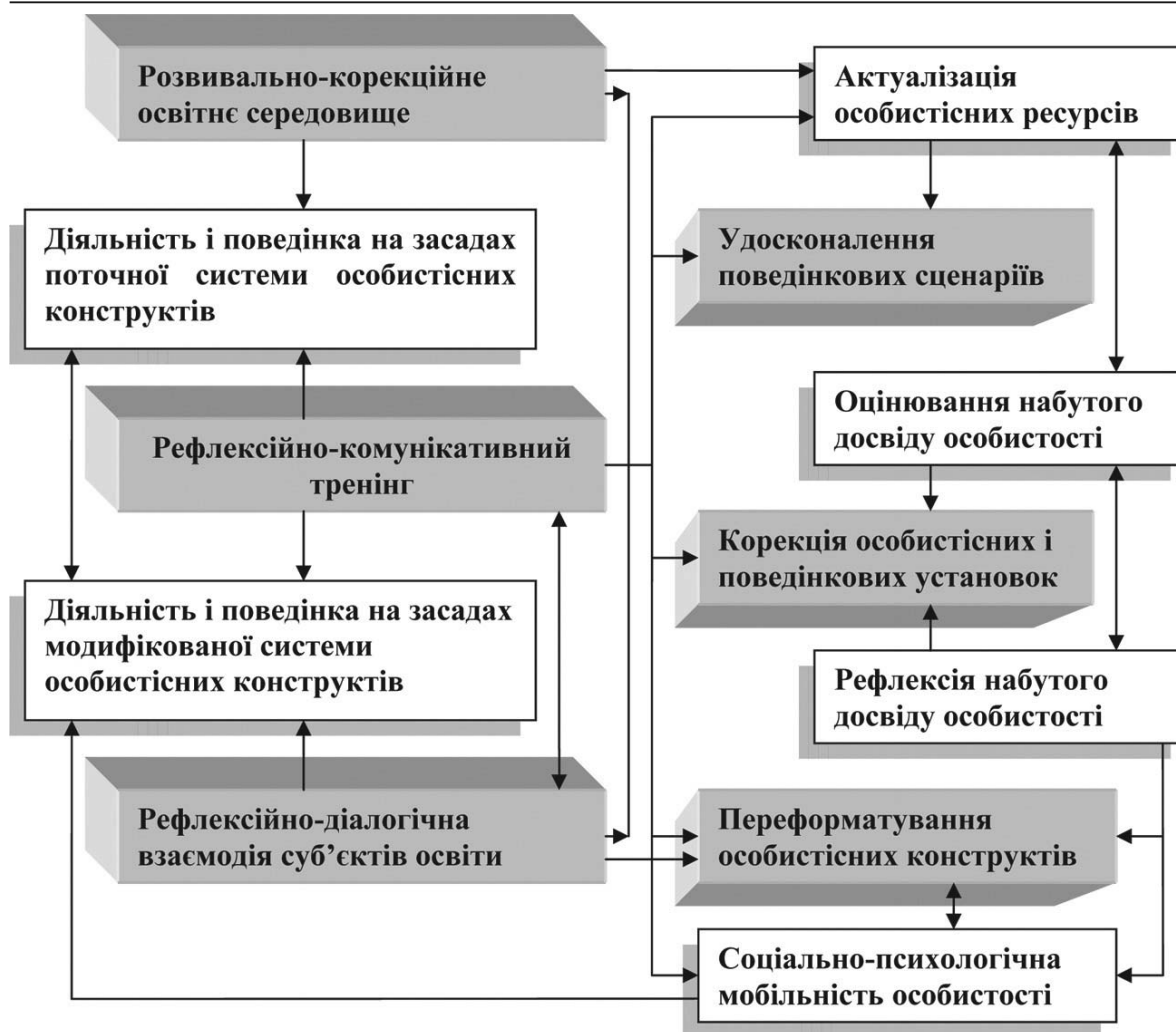

Рис 1. Розвивальний ресурс рефлексійно-комунікативного тренінгу

За методологічною ознакою рефлексійно-комунікативний тренінг належить до класу психорегулятивних систем, побудованих за принципом «самокерованої діяльності», що забезпечує виникнення системного (синергетичного) ефекту розвитку особистості. У даному контексті рефлексивний діалог розглядається як прийом групової цілеспрямованої розвивальної роботи з учнями, зокрема із підлітками, на основі демонстрації бажаної поведінки (дій) та інтерпретації особистісних конструктів.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Теоретико-емпіричний аналіз психологічних аспектів проблемного поля розвитку перцептивно-інтерактивної компетентності підлітків дозволяє стверджувати, що моделювання оптимальних особистісних конструктів у підлітковому віці можливе у контексті набуття персонального досвіду успішної раціонально-конструктивної поведінки. Ефективність суб'єктогенезу підлітків залежить

від особливостей діалогічного партнерства суб'єктів навчально-виховного процесу у спеціально структурованому відкритому освітньому просторі та міри інтеріоризації набутого досвіду моделювання конвенційної реальності у вимірах гуманістичної освіти. Атракторами процесу комунікативного моделювання особистісних конструктів підлітків виступають вікові особливості розвитку підлітків у змінних умовах буття та механізми смислотворення перцептивно-інтерактивного контуру образу світобачення у ситуації діалогу.

За нашим переконанням напрацювання досвіду комунікативного моделювання особистісних конструктів дозволить не лише декларувати споглядальні умовиводи, але й створювати надійний розвивальний інструментарій конструктивного психолого-педагогічного супроводу особистісного становлення підлітків у непростих вимірах дорослішання. Тому виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми і передбачає подальші наукові розвідки.

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни : монография / Ксения Александровна Абульханова-Славская. – Москва : Мысль, 1991. – 299 с.
2. Маланов С. В. Методические и теоретические основы психологии : уч.пособ. / С. В. Маланов. – Москва – Воронеж : МПСИ, 2005. – 336 с.
3. Татенко В. А. Психология в субъектном измерении : монография / Виталий Александрович Татенко. – Киев : Просвита, 1996. – 404 с.
4. Токарева Н. М. Моделирование личностных конструктов подростков в условиях образовательного пространства : монография / Наталья Николаевна Токарева. – Кривий Ріг : ТОВ ВНП «ІНТЕРСЕРВІС», 2015 – 448 с.
5. Фетискин Н. П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Н. П. Фетискин, В. В. Козлов, Г. М. Мануйлов. – Москва : Изд-во Института Психотерапии, 2002. – 490 с.

Spysok vykorystanyh dzerel

1. Abul'hanova-Slavskaja K. A. Strategija zhizni : monografija / Ksenija Aleksandrovna Abul'hanova-Slavskaja. – Moskva : Mysl' , 1991. – 299 s.
2. Malanov S. V. Metodicheskie i teoreticheskie osnovy psihologii : uch.posob. / S. V. Malanov. – Moskva – Voronezh : MPSI, 2005. – 336 s.

3. Tatenko V. A. Psihologija v sub#ektnom izmerenii : monografija / Vitalij Aleksandrovich Tatenko. – Kiev : Prosvita, 1996. – 404 s.
4. Tokareva N. M. Modeljuvannja osobystisnyh konstruktiv pidlitkiv u vymirah osvith'ogo prostoru : monografija / Natalja Mykolai'vna Tokareva. – Kryvyj Rig : TOV VNP «INTERSERVIS», 2015 – 448 s.
5. Fetiskin N. P. Social'no-psihologicheskaja diagnostika razvitija lichnosti i malyh grupp / N. P. Fetiskin, V. V. Kozlov, G. M. Manujlov. – Moskva : Izd-vo Instituta Psihoterapii, 2002. – 490 s.

N.M. Tokareva. The development of perceptive and interactive competence of teenagers: psychological discourse. The article is dedicated to the analysis of the problem of psychological and pedagogical support of teenagers' personality development in the context of subject genesis. The theoretical generalization of human being personality becoming in the period of adolescence was completed. The situation of uncertainty has been considered to be the determinant of psychological development in the given conditions. The concept of subject genesis is being analyzed as the important factor of personal scenarios in the existential choice of the life creativity.

The important prefigurative type aspects of teenagers' socialization in the terms of unstable modern society have been analyzed. They complicate the development of students' ego-identity oriented to self-determination and self-development of the personality.

The characteristics of different personality self-creation have been defined during the contradictive period of adolescence. The peculiarities of communicative (in particular perceptive and interactive) competence of a teenager as a measure of integrative personal inconstant of social intellect have been schemed.

The generalized average statistic results of measurements of peculiarities of perceptive-interactive competence of students in their adolescence were presented. The tendencies of psychological and pedagogical support of constructive development of personal constructions of teenagers by the communicative modelling means have been defined. The article examines psychological components of educational system's humanization by implementing the strategic concept of personal development. The attractors of the process of communicative modelling of personal constructions have been proclaimed as the mechanisms of context making of communicative contour of phrases in the dialogue situation.

Key words: adolescence, subject genesis, self-determination, ego-identity, communicative competences, personal constructions, humanization of education, reflexive and dialogical interaction, modelling, dialogue.

Received July 04, 2015

Revised August 20, 2015

Accepted September 21, 2015